

Bráðabirgðaskýrsla um fund í Atlantshafsráði 15., 16., og 18. september 1950.

Bjarni Benediktsson – Stjórnsmál – Utanríkisráðherra – Utanríkismál – Standig Group – NATO –
Atlantshafsbandalagið – Atlanshafsráð – Öryggi – Keflavíkurflugvöllur - 1950

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

---

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnsmálamaðurinn
Askja 2-12, Örk 1

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

TRÚNADARMÁL

Db. sr. 8.A.2
28. ágúst, 1950.

Nr. 364
Atlantshafabandalagið.

Hér með sendist yður, hestvirtur utanríkisráðherra, afrit af Memorandum, dags. 25. p.m., frá Standing Group, Military Committee, varðandi öryggisráðstafanir til þess að koma í veg fyrir að flugvellirnir í Keflavík og Reykjavík komist á vald óvinanna áður en liðsaflí Atlantshafabandalagsins kæmi til Íslands, ef til styrjaldar skyldi koma.

Í þessu Memorandum er bent á hversu varnarlausir flugvellirnir eru núna og því næsta ógjörlegt að verja Ísland, nema að einhverjar varnarráðstafanir séu gerðar áður en að styrjöld kann að brjótast út.

Í lok Memorandum þessa er beiðst upplýsinga um hvaða ráðstafanir Ísland sjálf geti gert á friðartímum til þess að tryggja örryggi þessara stöðva og hveðrar aðstoðar Ísland óski eftir og vilji þiggja frá öðrum Bandalagsþjóðum á friðartímum til þess að auka örryggi sitt.

Loks er þess farið á leit, að íslenska ríkisstjórnin veiti sendiherra sínum í Washington umboð til þess að ráðgast um þetta mál við Standing Group Atlantshafabandalagsins.

Með sérstakri virðingu,

Hr. utanríkisráðherra
Bjarni Benediktsson,
Reykjavík.

Original letter and Memorandum sent through State Department.

BRÁDABIRGDASKÝRSLA UM FUND Í ATLANTSHAFS-
RADI 15, 16, og 18, September, 1950.

Á fundinum mettu af Islands hálfu Bjarni Benediktsson, utanríkisráðherra, varamaður hans Gunnlaugur Pétursson, Thor Thors, sendiherra og Hans G. Andersen.] Á fundinum voru ýms málefni tekin til meðferðar, þar á meðal skýrsla varamanna utanríkisráðherranna, en þeir höfðu aðallega unnið að undirbúningi hergagnaframleiðslu og lausn ýmsra fjárhagsatriða í sambandi við hana. Við skýrslunni var tekið athugasemdalaust og fengu fulltrúarnir hrós fyrir starf sitt. Í þeirri skýrslu var ekkert, sem sérstaklega smerti Island.

] Þá var einnig nokkuð rætt um sambandið á milli stofnana Norður-Atlantshafsbandalagsins, einkum varamannanna í London og OEEC í París. ^{Minn} ~~Við~~ voru sammála um að samstarf yrði að eiga sér stað, en nokkur ágreiningur var um hvernig því skyldi fyrirkomið.] Tillaga var frá Frókkum um aðgerðir vegna hækunar ^{a verð} ~~þráefna~~, og var því máli vísað til frekari athugunar. ^{er tryggja útvegum þeirra}

] Þá var tillaga frá Bandaríkjamönnum um að skora á menn að hraða afgreiðslu "medium term" hernaðaráætlununnar, og því eindregið beint til hinna ýmsu ríkisstjórna, að þær fullnægðu hið bráðasta því sem af þeim væri ætlast í þeim áætlunum.] Mestur fundartíminn fór þó í að ræða tillögu Bandaríkjanna um stofnun sameiginlegs hers fyrir Atlantshafsríkin, og þátttöku Þjóðverja í slíkum her.] Þar umræður hófust á þann veg, að Stikker, utanríkisráðherra Hollands, deildu mjög fast á þær ráðagerðir, sem uppi hefðu verið um að hafa varnarlinu Vestur-Evrópu við Rín, en það mundi hafa í för með sér að flytja yrði heiman frá sér margar milljónir manna. Slíkar ráðagerðir væru tóm vitleysa. Þessvegna yrði að hafa varnarlinuna austar, þ.e.a.s. svo austarlega í Þýzkalandi sem við yrði komið, og hlyti þá

altri voru sammála um, að vonna þess yfir - eins ávasta laga og ut -

að vakna sú spurning, hvort vörnum þar yrði komið við án þátttöku Þjóðverja sjálfra.] Um þetta hófust þegar í stað kröftugar umræður, og sýndist öllum ekki hið sama um lausn málsins. [Varð þegar ljóst, að Frakkar voru mjög tregir til að samþykkja nú að vopna Þjóðverja, jafnvel þótt (þá) fýsjar varðarráðstafanir væru gerðar í því sambandi. Bretinn taldi og að með mikilli varð yfir að fara, þó að hugsanlegt væri að finna metti lausn á þessu samkvæmt þeim ráðagerðum, er Mr. Acheson hefði hreyft á fundi stórveldanna 3ja þá næstu dögum áður.

Er allir höfðu tekið þátt í þessum umræðum nema Island, en talið var ástæðulaust að láta nokkuð uppi um þetta mál að svo komnu af þess hálfu, gerði Mr. Acheson ítarlega grein fyrir ráðagerðum Bandaríkjanna með kröftugri ræðu í fundarlok hinn 15. Morguninn eftir, hinn 16. september, svaraði Mr. Schuman honum, og eftir það var ljóst að menn voru lentir í sjálfheldu um málið. Að lokum varð ofan á, að fresta fundinum til mánudags, 18. september, en varamenn skyldu nota sunnudaginn til þess að reyna að vinna úr því um hvað menn væru sammála, og sjá þá til, hvort lausn fengið á þeim atriðum, er mönnum kom ekki að svo stöddu saman um.

Á mánudag voru svo haldnir fundir á ný. Varð þá að ráði að fresta fundinum enn í allt að tveir vikur, en þó helst ráðgert að þeir yrðu næstkomandi mánudag eða þriðjudag. Var nú komið upp að nokkur meiri vafi var í hugum sumra manna, einkum Norðmanna, Þana og Portúgala um sameiginlegan her, en menn í fyrstu höfðu haldið. Flestir hinna virtust þó vera þeirri hugmynd eindregið fylgjandi, og stórveldin studdu hana ákaft. Ekki er þó búist við, að þeir hlið væru ekki til vega handa þýskum hersveitum, og öðlilögum

sem athugasemdum hreyfðu, hindri þessa fyrirætlun, heldur töldu þeir sig þurfa nánari upplýsinga og bera sig saman við stjórnir sínar. [Eftir því sem fram kom er ætlast til þess að í þessum sameiginlega her verði sérstakar sveitir, sem lytu einni yfirstjórn, ^{en ef áður hefur haldið hvern þjóð sínum her.} Hugmyndin er greinilega sú, að þessi her verði einkum í Þýzkalandi, og var sérstaklega tekið fram, þegar um það var spurt, að þó að æskilegt væri auðvitað að öll Evrópulöndin legðu til sveitir í herinn, þá væri enginn skyldugur til að gera það, ef hann ekki vildi, og að þessi her yrði hvergi staðsettur nema þar, sem hlutaðeigandi ríkisstjórnir hefðu samþykkt að hann mætti vera.] Um þessi atriði spurði Portúgalinn, og voru svörin alveg ótvíræð. Meginþ stofninn í þessum her virðist eiga að vera lið frá Bandaríkjunum, en svo sem kunnugt er, tilkynnti Truman forseti nýlega, að ætlunin væri að flytja mikið nýtt lið frá Bandaríkjunum til Evrópu. Enda talaði Mr. Acheson um það á fundunum, að í þessum efnum hefði átt sér stað bylting á aðgerðum Bandaríkjana frá því, sem áður hefði verið, og þau hefðu getað hugsað sér. ^{frán til þessa} Bandaríkjamenn ráðgera svo, að ⁽ⁱⁿⁿ⁾í þetta lið verði teknar þýzkar hersveitir, sem séu út af fyrir sig jafn rétt háar öðrum hersveitum, en þó þannig, að yfirstjórn sé í annarra höndum en Þjóðverja, og útbúnaður allur með þeim hætti, að hreinum þýzkum her verði ekki komið á.] Acheson taldi að taka mundi allt að því tvö ár að afa hinar þýzku hersveitir. Adenauer, ^{kan}kanslar hefði ~~á~~ boðið fram þátttöku Þjóðverja til varna landsins, og væri nú þessvegna rétti tíminn til að taka um þetta ákvörðun, enda mætti hún alls ekki dragast.] Mr. Schuman aftur á móti taldi öll tómerki á þessu, og ekki tímaþætt að taka ákvörðun nú. Atlantshafsríkin sjálf yrðu fyrst að vera orðin sterk áður en Þjóðverjar væru teknir með. Í bili væru ekki til vopn handa þýzkum hersveitum, og eðlilegra

væri að nota þýzkan mannafla með öðrum hætti í þjónustu varnanna, t.d. með því að láta Þjóðverja gera varnarvirki í Þýzka-landi, þar sem varnarlinan væri fyrirhuguð.

Þessar umræður skulu ekki raktar frekar að sinni, en greinilegt var, að þó t.d. Lange, utanríkisráðherra Norðmanna, og Bech, utanríkisráðherra Luxembourg teldu mikil tormerki á að vopna Þjóðverja, þá ráðgerðu þeir að að því hlyti að koma fyrr eða síðar, þó að þeir réðu frá að flasa nokkuð í þeim efnum. Skal ekki sagt hver verður niðurstaða þessa máls, en greinilegt er að andstaða Frakka er býsna hörð. Hitt leynir sér þá heldur ekki, að málið er sótt af kappi af hinna hálfu, þó að allt fari vitanlega fram í mestu vinsemi og fyllstu kurteisni.

Á fundinum, hinn 18. september, var skorað á alla ráðherranna að láta uppi álit sitt um þessi efni. Bjarni Benediktsson gerði það með þeim orðum, sem hér segir:

"Mr. Chairman: In principle I agree to the idea of an intergrated force but as my country has no military forces it is clear that other Governments than mine will decide the question. Just the same I am glad that we get some more days to think about the whole problem as I intend to use the time I am staying in this country to investigate and discuss with the proper instances further security measures in Iceland and it seems to me that this problem may have some effects also in that connection.

I did not want to take part in the general discussion regarding the German question.

The problem is composed of so many considerations with which I am not sufficiently familiar to be able to form a definite opinion. I also think that the countries that

are more directly concerned and those who have more power,
and have suffered more from the Germans than my country has,
should decide this question."

Er nauðsynlegt að ríkisstjórnin láti sendinefndina
í New York þegar í stað vita ef hún er ósammála því, sem þar
kemur fram.

Svo sem af þessu stutta yfirliti má sjá, voru málefnin á fundi þessum hin þýðingarmestu. Má að vísu segja, að þau snertu Ísland lítið beinlínis. Engu að síður var mjög mikils vert að fylgjast með því, sem fram fór, enda er það mála sannast, að þó málefnin væru þýðingarmikil, var þó enn markverðara að verða var þess anda og yfirbragðs, sem á fundunum ríkti. Leyndi sér ekki að nú var mikil breyting frá því, d.t. á London fundinum í vor. Þá var að vísu unnið merkilegt starf, en miklu meiri alvara og meðvitund um nauðeyn á skjótum, raunhæfum ráðstöfunum ríkti á þessum fundi, enda gat Mr. Acheson þess þegar í inngangsorðum sínum, að árásin á Koreu hefði haft holl áhrif, bæði í því að sýna sameiginlegan vilja frjálsu þjóðanna og með því að undirstrika hættana við það, hversu vörnum Atlantshafsríkjanna væri stórlega áfátt. Annars var á fundunum sjálfum mjög lítið talað um hættu. Allir töldu hana svo auðsæa, að ekki þyrfti um að ræða. Hún var sú forsenda, sem allir gengu út frá að miða tillögur sínar og athafnir við. Hinsvegar virtust menn ekki gera ráð fyrir því, að það sé alveg yfirvofandi ófriður í Evrópu. Mr. Schuman talaði meira að segja um að þrýstingur Rússa í Evrópu hefði ef til vill heldur minnkað, og vildi telja það koma af því, að þeir væru í vandræðum vegna óánægju fólksins í lepplöndunum. Aðrir hyggja aftur á móti að hættan gæti verið alveg á næstunni grösun, og ~~það~~ vakti meðal annars at-

hygli á því, að ómögulegt væri að segja hvernig kommúnistar tækju ósigri á Koreu, sem nú virtist augljóslega bíða þeirra, en sem sagt hattan er atriði, sem menn fjölyrða ekki svo mjög um, heldur telja að öllum hljóti að vera jafn ljóst. Eina ráðið gegn henni sé að vera nógu sterkur til að árásaröflin þori ekki til við hinn frjálsa heim.

Mr. Acheson gat þess sérstaklega í ræðu sinni að auðvitað væri viss áhætta í því fyrir Atlantshafsríkin að efla varnir sínar og verja sterk. Vera kynni að Rússar réðust á þau áður en þau væru orðin nógu sterk til þess að hindra að þau næðu fullum styrkleika. En þau getu ekki haldið áfram að vera veik af þeim ástæðum. Hann sagði: "We are not going to stay weak because if we get strong enough to resist attack we may bring it on. That is a chance we have to run. We have to run it with our eyes open, and that is one reason why I think speed is so important. Here it seems to me that every element of strength added at the outset reduces our chances of our being attacked before we get enough power to really deter or resist attack."

Á svipaðan veg, en í öðru saabandi talaði Mr. ~~man~~ *Bevin* um það, að þann undirbúning, sem Bretar hefðu gert eftir að ~~þann~~ stríðið hófst, 1939-42, yrði nú að inna af höndum áður en stríð brytist út. Hattan væri alltof mikil til þess að hægt væri að halda að sér höndum, þangað til sjálft stríðið væri skollit á. Þetta var að vísu sagt um hergagna framleiðsluna, en var mjög í sama anda og annað sem fram kom á fundinum um mikilvægi þess að draga engar aðgerðir, heldur láta nú hendur standa fram úr ermum. Í því væri falin vonin um að koma í veg fyrir ófrið, og að sigra ef ófriður skylli á.

Á Islandsmálefni var ekki minnst á þessum fundi að öðru leyti en því, sem utanríkisráðherra kom að í orðum sínum

*því,
sem*

